

ESOTERIE EN GESCHIEDENIS

m.c van der sman
michiël baud

Bres, "Kroniek van onze beschaving"; een tijdschrift aan de marge van de (onze?) wetenschap, gebaseerd op de leer van de esoterie. Wat is of kan haar betekenis voor het geschiedenisonderzoek zijn? Wat is dan die esoterie, het kernbegrip?

In Bres 60 (p.5) wordt dit, opvallenderwijs in een artikel over het "vertekende en oppervlakkige" beeld van de geschiedenis der mensheid, dat aan de huidige jeugd wordt onderwezen, verduidelijkt.

Esoterie is een filosofie op metafysische beginselen, gegrondvest op drie fundamentele stellingen:

1. De natuur is één geheel.
"Alles hangt met alles samen".
2. In het heelal heerst een mathematische orde, zoals Pythagoras stelde: niets is willekeurig of chaotisch.
3. Het heelal heeft een doel (telos).

Duidelijk? Het lijkt zo.

Maar wat is dan de wereldbeschouwing en wetenschapsopvatting, waar deze filosofie feitelijk tot leidt, en in welke onderwerpen is zij geïnteresseerd?

Allereerst de onderwerpen. Bres wordt met name gevuld met artikelen over archeologie, oosterse religie en wijsbegeerte, (mystieke kunst), en datgene wat we zouden kunnen aanduiden als het bovennatuurlijke, het occulte. Dit laatste valt sowieso buiten het (toch al sceptiese) denkpatroon van de schrijvers. Ook de oosterse wijsbegeerte en kunst moeten in dit kader terzijde gelaten worden. Ten eerste geïnteresseerd zijn we echter in de wetenschapsopvatting die uit de schaarse artikelen over geschiedenis en de talrijke over archeologie naar voren komt.

De aandacht bij de behandeling van de archeologische onderwerpen valt op de (al dan niet vermeende) samenhang tussen verschillende archeologische vondsten op verschillende plaatsen in de wereld en of het aan-

vallen of discutabel stellen van bestaande theorieën. Godenwerelden hebben dezelfde karakteristieken, bouwwerken vertonen dezelfde stijlvormen, beeldjes op verschillende plaatsen op de wereld gevonden wijzen op rassencontact; alles heeft ten doel de totaliteit en ordelijkheid van onze prehistorische wereld en het heelal aan te tonen.

Nee, maak niet de vergissing van Däniken als een op zichzelf staande wetenschappelijke uitwas te beschouwen. Regelmatig vallen er ook in Bres artikelen te lezen, waarin over eeuwenoud buitenaards contact getheoretiseerd wordt. Zo b.v. in Bres 58, waarin de gedachte wordt geuit, dat vismensen uit de Soemerische mythologie (3000 v. Chr.) duikers zouden zijn geweest, afkomstig van een met water bedekte planeet. Toch is het onmiskenbaar, dat de gegevens, die tot dit soort tamelijk onwaarschijnlijke conclusies leiden, verwaarloosd als zij zijn door de "konventionele" wetenschap, het bestuderen waard zijn.

En hier zijn we dan op een kernpunt van ons verhaal : de andere wetenschapsbeschouwing, die Bres voorstaat. Aan de hand van o.a. Thomas Kuhn wijst zij erop, dat onze wetenschap, hoe graag zij zich ook op haar waardevrijheid laat voorstaan, zeker niet vrij is van van tevoren gemaakte afspraken en vooroordelen: "Wetenschap is niet mogelijk zonder een socialisatieproces, waarin de aanstaande wetenschapper leert de wereld op een bepaalde wijze te zien! (.....) Het feit dat wij deel uitmaken van een bepaalde cultuur bepaalt in sterke mate de wijze waarop wij de wereld interpreteren....."(Bres 60, p. 96)

Wat dit betreft zouden we kunnen wijzen op de door Cees van den Berg in de UK aangestipte kleine, vaak onbewuste, keuzen, die de wetenschapper tijdens zijn onderzoek steeds maakt. Dit geldt ook in groter verband, b.v. bij het buiten bespreking laten van bepaalde ons onbekende of onwelgevallige wetenschapsopvattingen (te vergelijken met het lange tijd negeren van de akupunctuur binnen de medische wetenschap).

Dus : "Is het volkomen misplaatst om de wetenschappelijke kenvorm van het Westen (die gebaseerd is op zintuiglijke waarneming en logica) als absoluut (.....) te beschouwen". (Bres 60, p. 105).

Als voorbeeld van deze stellingname zou een artikel kunnen dienen in de laatst verschenen Bres over de mysterieuze Orde der Tempeliers. In dit artikel vraagt Hubert Lampo zich af wat Philips de Schone ertoe heeft bewogen om deze heilige orde op een zo nietsontziende wijze uit te roeien. In vakhistorische kringen is altijd het geldmotief als het meest waarschijnlijke aangenomen. Lampo zoekt echter in een andere richting, en komt tot de hypothese, dat de Tempeliers, daarvoor in uitdrukkelijke opdracht door Bernardus van Clairvaux gezonden, in Jeruzalem de (in de bijbel genoemde) Ark en Tafelen der Wet zouden hebben gevonden. Deze kleitabletten zouden onmetelijke wijsheid bevatten en mogelijk de grondvesten van de traditionele R.K.-kerk hebben doen wankelen. De enige manier voor Philips om zijn macht te handhaven (die immers gebaseerd was op de macht van de kerk) was de grondige liquidatie van de Orde en de vernietiging van de tabletten. Het puur hypothetische van deze conclusie maakt hem voor de geschiedwetenschap, zoals wij die beoefenen, waardeloos.

De enige functie die zo'n artikel heeft (en misschien de enige functie van Bres voor de geschiedenis) is het wijzen op het bestaan van nog zovele raadsels in de historie, waar de vakhistorici geneigd zijn aan voorbij te gaan.

Kortom, het blad heeft slechts marginale betekenis voor de historicus. Slechts bekeerden zullen zich geheel met de stellingname van haar redactie kunnen verenigen. In een enkel geval is Bres misschien te gebruiken als een bepaalde tegendraadse informatiebron en gedachtenbepaler (b.v. bij onderwerpen als heksery en anti-semitisme). Een zeker niet te onderschatten belang is haar benadrukking van het te grote absolutisme van de huidige mathematische en materiele wetenschapsbeoefening in het Westen.

boek ontbreken die vergelijkingen. Het gevolg hiervan is dat de associaties als prakties werkende eenheden te geïsoleerd naar voren komen en hun plaats binnen het geheel der andere coöperatievormen onduidelijk blijft.

Was dit boek voorgesteld geweest als bronnenpublicatie, niets dan lof was mogelijk geweest. Echter, Becker en Frieswijk hebben de pretentie gehad het associatieve verschijnsel binnen het geheel der arbeidersbeweging te plaatsen. In dat geval had verwacht mogen worden, dat vergelijkingen waren getrokken met in ieder geval de sociaaldemocratie, maar zo mogelijk ook andere coöperatievormen. Misschien gaat dit te ver en is daarvoor nog meer onderzoek nodig, maar "Bedrijven in eigen beheer" was toch een waardevoller boek geweest als het iets boven het nivo van een uitgewerkte bronnenpublicatie was uitgetild.

MB.

Frans Becker, Johan Frieswijk
Bedrijven in eigen beheer. Kolonies en produktieve associaties in Nederland tussen 1901 en 1958; met bijdragen van J.M. Welcker en F.J.M. Puijenbroek.
SUN, Nijmegen, 1976.

1. Zie voor profielschets: Groniek 45/46, sept./okt. '76, p.8.
voor doelstellingen: Jaarboek voor de geschiedenis van socialisme en arbeidersbeweging in Nederland SUN, 1976; Inleiding, p. 7 - 20.
2. Een ironies beeld van deze onderlinge spanningen in: Nico van Suchtelen Quia Absurdum, oorspr. verschenen in 1906
druk 1953: p.32 - 37.
3. J.R. Moelaert in "De Tabakbewerker", Bedrijven in eigen beheer, p.223.
4. Ir. C.L. Provily Samen werken. Werknemers en ondernemers in de Productie Coöperatie, Deventer, 1974.

